

УДК 811.1/9

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/48-3-5>**Юлія ВАХНІНА,***orcid.org/0000-0002-6729-0984**студентка I курсу магістратури
факультету міжнародних відносин, управління і бізнесу
Херсонського національного технічного університету
(Херсон, Україна) vakhninajulia@gmail.com***Ірина КОЗОРИЗ,***orcid.org/0000-0003-1963-6271**асистент кафедри галузевого перекладу та іноземних мов
Херсонського національного технічного університету
(Херсон, Україна) IrynaSerg.Kozoriz@gmail.com*

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕПОНІМІВ

Специфічним пластом англійської лексики, що істотно збагачує її структуру, є будь-які власні імена, що стали загальними. Ця стаття присвячена дослідженню епонімів англійської мови. Нами був вивчений лінгвістичний аспект питання та встановлено, що епоніми, як значна частина мови науки, сприяють глибшому розумінню людини та її культури. Існуюча у сучасній лінгвістиці тенденція до вивчення людського фактора дозволяє розглянути епоніми у світлі когнітивного підходу. У статті виділено та докладно розглянуто основні типи епонімів, а також проаналізовано структурні особливості їх утворення. Під структурними особливостями розуміються: приналежність до певних частин мови (класу іменників, прикметників та ін.) та особливості композиції (наприклад, односкладові, двоскладові, трискладові та багатокомпонентні епоніми). Зазначено, що при переході власних назв в загальні, відбувається розширення обсягу значення слова. Особливого значення процес переходу з власного імені в загальну назву набуває для професійних мов, які в роботі характеризуються як важливі різновиди існування національних мов. Епоніми є досить продуктивним варіантом збагачення лексичного складу словника і є багатим матеріалом для досліджень. Особливу увагу у статті приділено етимології епонімів англомовного походження. Ми дійшли висновку, що дослідження епонімів дає змогу виявити численні історико-культурологічні зв'язки, присутні у сучасній англійській мові. У кожній національній мові формальна структура епонімів відповідає переважно звичним моделям слів та словосполучень. За всіх позитивних якостей епонімів слід згадати і їх недоліки. Насамперед, в цій роботі вказується, що це проблеми віднесення онімів до конкретних осіб, ім'я яких хоче увічнити автор епоніма. При вивченні епонімів необхідно нагадати, що, представляючи індивідуальні найменування об'єктів та процесів у житті суспільства, в тому числі наукового життя, епоніми у багатьох випадках втрачають якості таких індивідуальних позначень – мова забуває первісне власне ім'я.

Ключові слова: англійська лексика, епонім, термінологія, ономастика, антропонім, семантика, морфологія.

Yuliya VAKHNINA,*orcid.org/0000-0002-6729-0984**first-year master's student at the Faculty of International Relations, Management and Business
Kherson National Technical University
(Kherson, Ukraine) vakhninajulia@gmail.com***Iryna KOZORIZ,***orcid.org/0000-0003-1963-6271**Assistant at the Department of Branch Translation and Foreign Languages
Kherson National Technical University
(Kherson, Ukraine) IrynaSerg.Kozoriz@gmail.com*

STRUCTURAL AND SEMANTIC FEATURES OF EPONYMS

A specific layer of English vocabulary, which significantly enriches its structure, are any proper names that have become common. This article is devoted to the study of eponyms of the English language. The author studied the linguistic aspect of the issue and found that eponyms as a significant part of the language of science contribute to a deeper understanding of human and culture. The existing tendency in modern linguistics to study the human factor allows us to consider eponyms in the light of the cognitive approach. The article highlights and examines in detail the main types of

eponyms, as well as analyzes the structural features of their formation. Structural features are understood as: belonging to certain parts of speech (class of nouns, adjectives, etc.) and features of composition (for example, one-syllable, two-syllable, three-syllable and multi-component eponyms). It is noted that the transition of proper names into common, there is an expansion of the meaning of the word. Of particular importance is the process of transition from the proper name to the common name for professional languages, which in the work are characterized as important varieties of the existence of national languages. Eponyms are a very productive option for enriching the lexical structure of the dictionary and are rich material for research. The article pays special attention to the etymology of eponyms of English origin. The author concludes that the study of eponyms makes it possible to identify numerous historical and cultural connections present in modern English. In each national language, the formal structure of eponyms corresponds mainly to the usual models of words and phrases. For all the positive qualities of eponyms should be mentioned their shortcomings. First of all, this paper points out that these are the problems of assigning onyms to specific persons whose name the author of the eponym wants to perpetuate. When studying eponyms, it should be remembered that, representing individual names of objects and processes in society, including scientific life, eponyms in many cases lose the quality of such individual designations, the language forgets the original proper name.

Key words: *English vocabulary, eponym, terminology, onomastics, anthroponym, semantics, morphology.*

Постановка проблеми. Будучи рухомим пластом мови, лексика має властивість постійно поповнюватися новими термінами, для свідомості яких залучаються всі існуючі джерела формування термінологічної системи та методи номінації. Але без втручання людини ці процеси були б нереальними. В даний час особливістю культурологічного та лінгвокогнітивного спрямування в науці є перенесення акценту на людську суб'єктивність, спрямованість на людину як ключового елемента науки, її антропоцентричність (Бацевич, 2009: 47). У зв'язку із цим лінгвістика давно перестала бути просто наукою про мову. Мова, як складова всіх сфер людської діяльності та відображення її світогляду, не може бути зрозуміла і пояснена поза зв'язком з людиною.

Думка про антропоцентризм мови підтверджує таке явище як епоніми. Даний феномен є пластом лексики, що викликає великий інтерес з точки зору вивчення когнітивних процесів антропоцентричного характеру. Епоніми демонструють безпосередній вплив людини на мовну систему (Карпенко).

Аналіз досліджень. Вивченням термінів із компонентами-власними назвами чи компонентами-епонімами займалися багато науковців, зокрема М. Дзюба, Ю. Карпенко, О. Ковальчук, Н. Новинська та ін.

Мета статті – аналіз структурних, семантичних та функціональних особливостей епонімів, що функціонують у системі мови науки.

Виклад основного матеріалу. Сучасна мова науки зазнає змін стрімко. Глобалізаційні процеси, що відбуваються в суспільстві, ведуть до змін як у мові взагалі, так і в мові науки, що в свою чергу, зокрема, призводить до появи такого розділу як Language for Special Purposes (LSP) (мова для спеціальних цілей), що передбачає викладання іноземної мови та переклад науково-технічної літератури на різні мови як традиційних

галузей (медицина, фізика, геологія та інших.) (Ковальчук, 2019: 68).

Тексти цієї специфіки передбачають знання спеціальної лексики та володіння вузьким термінологічним апаратом.

Систематизація наукових понять відбувається через призму загальнонаукових категорій, за допомогою актуалізації міждисциплінарних і міжнаукових термінів (Дудок, 2017: 129). Одними з таких міждисциплінарних термінів є епонімічні назви – терміни, утворені від власних назв. У класичному розумінні терміни є класом нейтральної лексики, що має обмежену сферу вживання і не володіє переносним значенням. Проте спостереження над сучасними процесами термінотворення наводять на думку про інтеграцію термінологічних та фразеологічних засобів (Дудок, 2017: 130).

Англійська мова достатньо багата на терміни-епоніми, які давно вкоренилися як у мові науки, так і в повсякденному житті, а також слугують яскравим прикладом вираження англійської культури. Глобалізація англійської мови дедалі більше проявляється у всьому світі, що зумовлено масштабним поширенням англійської лексики на інші мови шляхом запозичень. Терміни-епоніми не є винятком. Значна частина епонімів давно є у складі української мови. Тому як приклади для наступних класифікацій ми відібрали англійські терміни-епоніми.

Структурні і семантичні особливості епонімів представляють певні складнощі в інтерпретації лексичних одиниць, що розглядаються, не тільки для тих, хто почав вивчати мову, в якій вони зустрічаються, але і для досвідчених у мовному плані фахівців. Ці складнощі можуть виявлятися під час роботи з багатокомпонентними епонімами термінами та термінологічними поєднаннями, і навіть епонімами термінологічними поєднаннями з кількома епонімами елементами у своїй структурі (Дзюба, 2010: 16). Вважаємо, що у

процесі подальшого розвитку мови науки багатокомпонентні епонімні термінологічні поєднання замінюють більш короткі варіанти усічених епонімних елементів або їх витісняють ініціальні аббревіатури.

До основних способів утворення епонімічних найменувань згідно з дослідницею Н. В. Новинською, належать: морфологічний, семантичний та синтаксичний (Новинська, 2004: 285). Морфологічний спосіб утворення термінів за допомогою суфіксації (*Brownian motion*), префіксації (*gigahertz*), усічення (*Farad*) є одним із продуктивних способів.

Другою за продуктивністю є семантична деривація, а створені на її основі непохідні терміни-епоніми, такі як *джоуль*, *кельвін*, *Паскаль*, що входять до Міжнародної системи одиниць, набувають спеціального значення, ознаменуюючи перехід власного імені в категорію загальних назв, без зміни форми (Дзюба, 2010: 16).

Синтаксичним способом, на думку Н. В. Новинської, утворено більшість епонімів. Терміни словосполучення, на думку автора, повторюють основні типи термінологічних поєднань:

1) субстантивно-ад'єктивні безприйменникові, наприклад, *Alfven waves* (*Альфвенівські хвилі*), *Brownian motion* (*Броунівський рух*) (Douglas, 1990);

2) субстантивно-субстантивні безприйменникові, такі як *Otto cycle* (*Цикл Отто*), *Kerr constant* (*Постійна Керра*), *Anderson localization* (*Перехід Андерсона*) (Volt);

3) субстантивно-субстантивні з прийменником, наприклад, *Kirchhoff's law of thermal radiation* (*Закон випромінювання Кірхгофа*) (Oxford Dictionaries, 2019).

Розглянемо структурні особливості англословних епонімів на прикладі лексичних одиниць, відібраних як матеріал дослідження методом суцільної вибірки з англословних спеціальних джерел. В основу роботи покладено класифікацію епонімів, запропоновану В. О. Іконниковою, яка виділила 3 основні групи (Іконникова, 2005: 77):

1. Прості епоніми. До них належать власні імена, що перейшли в категорію назв загальних. Прикладами простих епонімів в англійській мові можуть бути: *Ampere* (*Ампер*), *Baud* (*Бод*), *Watt* (*Ватт*), *Coulomb* (*Кулон*), *Farad* (*Фарад*), *Joule* (*Джоуль*), *Pascal* (*Паскаль*), *Tesla* (*Тесла*), *Gauss* (*Гаус*), *Curie* (*Кюрі*), *Franklin* (*Франклін*), *Henry* (*Генрі*) (Oxford Dictionaries, 2019).

2. Складні атрибутивні конструкції. Наведемо такі приклади: *Degree Celsius* (*Градус Цельсія*), *Euler equation* (*Рівняння Ейлера*), *Arrhenius*

equation (*Рівняння Ареніуса*) (Oxford Dictionaries, 2019).

Епонім у складній атрибутивній конструкції може включати кілька власних назв. Це вказує на те, що цією науковою проблемою одночасно займалися кілька дослідників. Наведемо приклади: *Geiger-Mueller counter* (*Лічильник Гейгера-Мюллера*), *Franz-Keldysh effect* (*Ефект Франца-Келдиша*). Дана група епонімів не є численною, так як найчастіше результат винаходу належить тому, хто першим отримав патент на винахід.

3. Епоніми, що складаються з антропоніма в присвійному відмінку і іменника в загальному відмінку, такі як *Hess's law* (*Закон Гесса*), *Lambert's law* (*Закон Ламберта*), *Moseley's law* (*Закон Мозлі*), *Carnot's theorem* (*Теорема Карно*), *Planck's law* (*Формула Планка*), *Hund's rule* (*Правило Хунда*) (Oxford Dictionaries, 2019).

Дослідниця І. І. Конькова доповнює класифікацію В. О. Іконниковою, виділяючи в ній групу епонімів, характерну тільки для науково-технічного дискурсу, що містить аббревіатури імені та одиниці виміру. Ця група є нечисленною і становить лише 0,5 % епонімів (Конькова, 2016: 87).

Наведемо приклад аббревіатури зі словника Oxford Dictionary: *Speed of processors, usually known as clock speed, measured in megahertz or these days in gigahertz (GHz)* (Oxford Dictionaries, 2019) / *Швидкість процесорів, зазвичай відома як тактова частота, вимірюється у мегагерцах або в нашій дні у гігагерцах (ГГц)* (Переклад наш).

Терміни-епоніми розрізняються не лише за своєю структурою, а й за кількістю слів, що входять до їх складу. Усі епоніми можна умовно поділити на:

– однокомпонентні (*volt-вольт*, *ampere-ампер*), що складаються тільки з епонімного компонента;

– двокомпонентні (*Kerr cell – осередок [конденсатор] Керра*, *оптичний засув*, *Aurton's ammeter – електромагнітний амперметр*);

– трикомпонентні (*standart Daniel cell – нормальний елемент Даніеля*, *Lande splitting factor – фактор магнітного розщеплення*, *множник Ланде*, *g-фактор*);

– більш ніж трикомпонентні епонімні терміни (*Gaede kinetic heat effect – кінетичний тепловий ефект (Геде)*, *earlier Bohr – Sommerfeld formulation of quantum theory – ранній виклад квантової теорії Бора-Зоммерфельда*).

Дво-, трикомпонентні і більше ніж трикомпонентні епонімні терміни складаються з епоніму та номінальних іменників (*Kohlrausch bridge – міст Кольрауша*; *Atwood's machine – машина Атвуда*),

які далі можуть бути поділені на технічні (*Lande splitting* – множник Ланде, *Yukawa kernel* – ядро Юкави, *Fabry-Perot interferometer* – інтерферометр Фабрі-Перо). Технічні епонімні терміни включають слова конкретної предметної спеціалізації, тоді як високотехнологічні епонімні терміни відносяться до невід’ємної частини вивчення дисципліни (Гарагуля, 2002: 65).

Епоніми не виділяються в структурному плані на тлі апелятивів, що, безсумнівно, є ознакою життєздатності та спроможності онімів даного типу як повноцінних мовних одиниць, причому одиниць із великим номінативним потенціалом.

Дослідники виділяють конотативні характеристики епонімів з позитивним та негативним забарвленням. Так, виконання комунікативної функції епонімів у науковому та професійному дискурсі недостатньо зручне, оскільки епонімні одиниці є частково мотивованими мовними одиницями. Переклад термінів-епонімів також складний через їхню громіздкість та велику кількість антропонімичних компонентів. При правильній міжмовній передачі необхідно супроводжувати переклад бібліографічною довідкою та іншомовними еквівалентами (Бацевич, 2009: 85).

Безсумнівною перевагою значної частини термінів-епонімів є їх міжнародний характер, тобто, ідентичний вид і значення в різних мовах: *Бека синдром* – *Boeck’s syndromum* (лат.) – *Boecks’syndrome* (англ.) – *Boecksche Syndrom* (нім.),

набряк Квінке – *Quincke’s oedema* (лат.) – *Quincke’s edema* (англ.) – *Quinckesches Ödem* (нім.); *симптом Керніга* – *Kernigi signum* (лат.) – *Kernig’s sign* (англ.) – *Kernigsches Zeichen* (нім.); *паличка Коха* – *Kochi bacillus* (лат.) – *Koch’s bacillus* (англ.) – *Kochi Bacillus* (нім.); *рефлекс Россолімо* – *Rossolimo’s reflexus* (лат.) – *Rossolimo’s reflex* (англ.) – *Rossolimo Reflex* (нім.) (Volt).

Роблячи попередні підсумки дослідження, слід зазначити, що терміни-епоніми стали невід’ємною частиною терміносистеми внаслідок постійної еволюції мови, яка еволюціонує у нас, а ми еволюціонуємо завдяки мові (Ковальчук, 2019: 70).

Висновки. Проведений аналіз дозволяє зробити низку висновків. По-перше, епонімні терміни широко представлені в підмові науки, особливо в частині технічної теорії. Деякі словотворчі моделі належать до продуктивних способів номінації, які регулярно поповнюють наукову термінологію новими одиницями. По-друге, деякі епонімні терміни функціонують і в загальноживаній мові з тими самими значеннями. В результаті проведеного аналізу англійських термінів-епонімів виявлено, що найбільш поширені структурні типи представлені двоскладовими термінологічними поєднаннями, що складаються з антропоніма та іменника, утвореними головним чином синтаксичним способом. Переважне вживання двоскладових епонімичних моделей свідчить про інформативність англійських епонімів, їх лаконічність, строгість та офіційність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. 2-ге вид., доп. Київ : ВЦ «Академія», 2009. 376 с.
2. Гарагуля С. И. Английское личное имя как объект изучения языка, истории и культуры. Белгород : БелГТАСМ, 2002. 146 с.
3. Дзюба М. М. Диференціація епонімних термінів і номенів. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Сер. Проблеми української термінології.* Львів, 2010. Вип. 676. С. 15–18.
4. Дудок Р. І. Міжмовні процеси інтерференції в термінологічній системі англійської мови. *Термінологічний вісник.* 2017. Вип. 4. С. 129–135.
5. Иконникова В. А. Особенности семантики английских юридических терминов в текстах международного контрактного права: (синхрон. и диахрон. аспекты) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.14 / Московский педагогический государственный университет. Москва: 2005. 193 с.
6. Карпенко Ю. О. Онімизація і трансонімизація як словотвірний акт. URL: <http://karpenko.in.ua/wp-content/uploads/2012/12/onimizac.pdf>
7. Ковальчук О. П. Динаміка розвитку епонімної лексики сучасних англійської та української мов. *Філологія початку XXI сторіччя: традиції та новаторство: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 14–15 черв., 2019 р.). Київ : Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2019. С. 67–71.
8. Конькова И. И. Анализ антропонимической структуры англоязычного научно-технического дискурса. *Филологические науки. Вопросы теории и практики.* № 6. Ч. 2. Тамбов : Грамота, 2016. С. 86–93.
9. Новинская Н. В. Структурно-грамматическая характеристика терминов-эпонимов. *Вестник Астраханского государственного технического университета.* 2004. № 3 (22). С. 284–290.
10. Online etymology dictionary. URL: <https://www.etymonline.com/>
11. Oxford Dictionaries, 2019. URL: <http://en.oxforddictionaries.com>.
12. Volt. URL: www.rapidtables.com/electric/volt.
13. Webster’s new dictionary of eponyms. A. Douglas. New York : Simon & Schuster. Webster’s New World. 1990. 238 p.

REFERENCES

1. Batsyevych F. S. *Osnovy komunikatyvnoyi linhvistyky* [Fundamentals of communicative linguistics]: pidruchnyk. 2-he vyd., dop. Kyiv : VTS «Akademiya», 2009. 376 s. [in Ukrainian].
2. Garagulya S. I. *Angliyskoye lichnoye imya kak ob'yekt izucheniya yazyka, istorii i kul'tury* [English proper name as an object of language, history and culture study]. Belgorod : BelGTASM, 2002. 146 s. [in Russian].
3. Dzyuba M. M. *Dyferentsiatsiya eponimnykh terminiv i nomeniv* [Differentiation of eponymous terminological units and nouns]. *Visnyk Nats. un-tu «L'vivs'ka politekhnik». Ser. Problemy ukrayins'koyi terminolohiyi*. L'viv, 2010. Vyp. 676. S. 15–18. [in Ukrainian].
4. Dudok R. I. *Mizhmovni protsesy interferentsiyi v terminolohichniy systemi anhliys'koyi movy* [Interlingual processes of interference in the terminological system of the English language]. *Terminolohichnyy visnyk*. 2017. Vyp. 4. S. 129–135. [in Ukrainian].
5. Ikonnikova V. A. *Osobennosti semantiki angliyskikh yuridicheskikh terminov v tekstakh mezhdunarodnogo kontraktynogo prava: (sinkhron. i diakhron. aspekty)* [Features of the semantics of English legal terms in the texts of international contract law: (synchronous and diachronic aspects)] : dis. ... kand. filol. nauk : 10.02.14 / Moskovskiy pedagogicheskyy gosudarstvennyy universitet. Moskva : 2005. 193 s. [in Russian].
6. Karpenko YU. O. *Onimizatsiya i tranonimizatsiya yak slovotvirnyy akt* [Onimization and transonymization as a word-forming act]. URL: <http://karpenko.in.ua/wp-content/uploads/2012/12/onimizac.pdf> [in Ukrainian].
7. Koval'chuk O. P. *Dynamika rozvytku eponimnoyi leksyky suchasnykh anhliyskoyi ta ukrayinskoyi mov* [Dynamics of development of eponymous vocabulary of modern English and Ukrainian languages]. *Filolohiya pochatku KHKHI storichchya: tradytsiyi ta novatorstvo: materialy mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi* (m. Kyiv, 14–15 cherv., 2019 r.). Kyiv: Tavriyskyy natsionalnyy universytet imeni V. I. Vernadskoho, 2019. S. 67–71. [in Ukrainian].
8. Kon'kova I. I. *Analiz antroponimicheskoy struktury angloyazychnogo nauchno-tekhnicheskogo diskursa* [Analysis of the anthroponymic structure of the English-language scientific and technical discourse]. *Filologicheskiye nauki. Voprosy teorii i praktiki*. № 6. CH. 2. Tambov : Gramota, 2016. C. 86–93. [in Russian].
9. Novinskaya N. V. *Strukturno-grammaticheskaya kharakteristika terminov-eponimov* [Structural and grammatical characteristics of terms-eponyms]. *Vestnik Astrakhanskogo gosudarstvennogo tekhnicheskogo universiteta*. 2004. № 3 (22). S. 284–290. [in Russian].
10. Online etymology dictionary. URL: <https://www.etymonline.com/>
11. Oxford Dictionaries, 2019. URL: <http://en.oxforddictionaries.com>.
12. Volt. URL: www.rapidtables.com/electric/volt.
13. Webster's new dictionary of eponyms. A. Douglas. New York : Simon & Schuster. Webster's New World. 1990. 238 p.